Bed, Viktor (2023). MILITARY CHAPLAINCY SERVICE OF UKRAINE: ACHIEVEMENTS, CHALLENGES AND PROSPECTS. Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal (https://issn2391-4165.webnode.com.ua/), 01 (37).

СЛУЖБА ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бедь, Віктор, народний депутат України 1-го скликання, єпископ Мукачівський і Карпатський, керуючий Мукачівсько-Карпатською єпархією Православної Церкви України, військовий капелан, президент Карпатського університету імені Августина Волошина та Міжнародної академії богословських наук, майор у відставці Збройних Сил України, учасник російсько-української війни, доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор (Україна, м. Ужгород)

АНОТАЦІЯ

В умовах російської агресії проти України стала актуальною проблема створення Служби військового капеланства в Збройних силах України та Міністерстві внутрішніх справ України. Служба військового капеланства призначена для організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України і членів їхніх сімей.

Ключові слова: Збройні сили України, Міністерство внутрішніх справ України, військове капеланство.

MILITARY CHAPLAINCY SERVICE OF UKRAINE: ACHIEVEMENTS, CHALLENGES AND PROSPECTS

BED, Viktor, MP of Ukraine of the 1st convocation, Bishop of Mukachevo and the Carpathians, Bishop of the Mukachevo-Carpathian Diocese of the of the Orthodox Church of Ukraine, military chaplain, President of the Augustine Voloshin Carpathian University and the International Academy of Theological Sciences, retired major of the Armed Forces of Ukraine, participant of the Russian-Ukrainian war, Doctor of Theology, Doctor of Law, Professor (Ukraine, Uzhhorod)

SUMMARY

In the conditions of Russian aggression against Ukraine, the problem of creating a Military Chaplaincy Service in the Armed Forces of Ukraine and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has become urgent. The military chaplaincy service is designed to organize measures to meet the spiritual and religious needs of servicemen and employees of the Armed Forces of Ukraine, the National Guard of Ukraine, other military formations formed in accordance with the laws of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine and their family members.

Keywords: Armed Forces of Ukraine, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, military chaplaincy.

Ухвалення Верховною Радою України 30 листопада 2021 року Закону України «Про Службу військового капеланства» [1], який набрав чинності 19 березня 2022 року, стало важливою історичною подією у питанні відродження та впровадження Служби військового капеланства у військових та воєнізованих підрозділах України.

Відповіднодо перехідних положень Закону України «Про Службу військового капеланства» [2], внесено зміни та доповнення до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3], Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України (затвердженого Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України») [4] та Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [5] з питань впровадження та діяльності служби військового капеланства. При цьому відповідно до п. 3 перехідних положень Закону України «Про Службу військового капеланства» [6], зобов'язано Кабінет Міністрів України у шестимісячний строк з дня опублікування цього Закону забезпечити ухвалення нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону, та погодження нормативно-правових актів міністерствами й іншими центральними органами виконавчої влади із цим Законом.

Натомість станом на сьогодні Збройними Силами України, Державною прикордонною службою України та Національною гвардією України системи Міністерства внутрішніх справ України раніше ухвалені відомчі положення про Службу військового капеланства не погоджені з вимогами Закону України «Про Службу військового капеланства» [7] (зокрема в частині Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України від 14.12.2016 р. [8], Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній прикордонній службі України від 10.10.2016 р. [9] та Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України від 24.03.2016 р. [10]).

12 вересня 2022 року за № 641/2022 Президентом України було підписано Указ «Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» [11], яким було урегульовано

питання проходження військової служби військовими капеланами з урахуванням положень новоухваленого Закону України «Про Службу військового капеланства» [12].

На виконання вищезазначених законодавчих актів у Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України, Національні гвардії України та інших, утворених відповідно до законів України військових формувань поетапно розпочалася робота з розгортання та комплектування служби військового капеланства: створено центри управління військового капеланства, вносяться зміни до штатних розписів у частині відкриття штатних офіцерських посад військових капеланів та помічників військових капеланів, проводиться підбір кандидатів на посади військових капеланів та поетапне призначення на посади військових капеланів і помічників військових капеланів.

Відповідно до положень статті 4 Закону України «Про Службу військового капеланства» [13], Служба військового капеланства призначена для організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України і членів їхніх сімей.

Служба військового капеланства утворюється як окрема структура у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України, вид якої залежить від обсягу, характеру та складності заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб в їхньому органі військового управління, з'єднанні, військовій частині, військовому навчальному закладі, установі чи організації (далі – військова частина). У військовій частині на рівні окремого батальйону функції Служби військового капеланства можуть виконуватися одним військовим капеланом.

Відповідні служби військового капеланства підпорядковуються безпосередньо Головнокомандувачу Збройних Сил України, Командувачу Національної гвардії України, керівникам інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Голові Державної прикордонної служби України.

Гранична чисельність Служби військового капеланства для Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України формувань та Державної прикордонної служби України не може становити менше як 0,15 відсотка граничної чисельності Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України.

Особливого значення впровадження Служби військового капеланства та нагальності її розгортання у військових і воєнізованих формуваннях України набуло в умовах широкомасштабної російсько-української війни 2014–2023 рр.,

коли українські військовослужбовці та члени їхніх сімей як ніколи потребують душпастирської опіки, духовно-моральної підтримки, духовно-патріотичного виховання та морально-психологічної мотивації. При цьому мова повинна йти про провадження висококваліфікованої, відповідальної, дисциплінованої, високопатріотичної та високодуховної служби військового капеланства з кадровим забезпечення військовими капеланами на штатній основі та з посіданням офіцерських посад і виокремленням Служби військового капеланства в окремий і самостійний військовий підрозділ. Фактично, мова йде про необхідність формування на загальнодержавному рівні нового роду військ – Духовних військ України.

Поряд із позитивними досягненнями у процесі впровадження на практиці вищезазначених положень і завдань, визначених законодавством, та нагальними потребами налагодження душпастирської опіки у військових і воєнізованих підрозділах України виявлено, на нашу думку, і низку суттєвих прогалин та неузгодженостей, які можуть значно послабити якість впровадження, розгортання та функціонування Служби військового капеланства та загальмувати процес її належного становлення на практиці.

До ризиків щодо впровадження повноцінної Служби військового капеланства в Україні, на нашу думку, слід зарахувати такі:

1. Відсутність загальнодержавної стратегії бачення Служби військового капеланства як виокремленого, самостійного, міжвідомчого, централізованого та спеціалізованого нового роду Духовних військ України зі самодостатніми і самостійними функціями управління, виконання душпастирських, духовно-просвітницьких, контррозвідувальних і бойових завдань, комплектації, структури, кадрової роботи, навчання, підготовки і заміщення кадрів, стратегії розвитку, фінансування тощо.
2. Управлінське, організаційне та кадрове розділення Служби військового капеланства на сьогодні між різними військовими і воєнізованими підрозділами: Збройними Силами України (у їхньому складі – різних родів військ), Державною прикордонною службою України та Національною гвардією України системи Міністерства внутрішніх справ України, – що не сприяє повноцінному, цілісному і комплексному функціонуванню Служби військового капеланства на загальнодержавному рівні.
3. Відсутність належного законодавчого забезпечення щодо впровадження Служби військового капеланства у воєнізованих підрозділах спеціальних служб (спецслужб), пенітенціарної системи та поліції.
4. Відсутність належного законодавчого урегулювання питання щодо взаємодії командування військових і воєнізованих підрозділів, де впроваджується Служба військового капеланства, з центрами управлінь Церков і релігійних організацій, зокрема в питаннях кадрових призначень і заміщень на посади військових капеланів.
5. Відсутність законодавчого врегулювання та належної практики щодо врахування кадрових та кваліфікаційних вимог при призначенні на посади військових капеланів, зокрема з урахуванням статусу військових і воєнізованих підрозділів за їхніми рангами в системі військового управління; наявних

ступенів освіти, наукових ступенів і вчених звань; досвіду роботи; тривалості пастирського служіння та перебування у духовному сані, зважаючи на наявний духовний сан(ієрея, протоієрея, єпископа); управлінських навиків; наявних рангів державного службовця та їхнього співвідношення із військовими званнями; наявних чи відсутніх військових звань тощо, не кажучи вже про необхідність врахування питань морально-психологічної, світоглядної та політичної відповідності кандидатів на посади військових капеланів при їхньому підборі та призначенні на посади.

6. Недотримання та ігнорування командуванням військових і воєнізованих формувань в Україні положень підпункту 11) пункту 1 статті 1 та пунктів 2–3 статті 4 Закону України «Про Службу військового капеланства» [14] при формуванні центрів управління службами військового капеланства (регіональних, військ, родів військ і т. д.) з числа кадрових офіцерів служби морально-психологічного забезпечення та інших військових підрозділів, а не з числа військових капеланів священнослужителів. У результаті цього вихолощується та суттєво видозмінюється функціональний та організаційний зміст законодавчого поняття і визначення «Служба військового капеланства – окрема структура у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України, що складається з органів управління Служби військового капеланства, військових капеланів і утворена з метою організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей у мирний і воєнний час»[15].

з найбільш проблематичних питань та ризиків, які виникли на сьогодні в процесі впровадження Служби військового капеланства в Україні та потребують нагального упорядкування і розв’язання, на нашу думку, є такі:

1. Центри управління Церков та релігійних організацій, які практично усунуті від дієвого кадрового підбору та впливу на призначення військових капеланів безпосередньо на рівні військових і воєнізованих підрозділів через неналежну злагодженість та взаємодію, повинні більш дієво та з гарантованими правами бути допущеними до кадрової роботи з підбору, призначення, звільнення і переведення військових капеланів на вакантні посади, оскільки вони і надалі залишаються духовно належними священнослужителями тієї чи іншої церковної структури.
2. Із незрозумілих причин, але комплектація командного складу центрів регіональних управлінь військовими і воєнізованими підрозділами, - військовими частинами, військами, родами військ Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України, - проведена за рахунок кадрових офіцерів із числа, як правило, вчорашніх замполітів чи сьогоднішніх представників служби морально-психологічного забезпечення, а не за рахунок комплектації офіцерами з числа мобілізованих чи контрактників-священнослужителів, які виявили бажання стати кадровими військовими капеланами. Зі свого боку, кадрові військові офіцери, які не є

священнослужителями і,відповідно, військовими капеланами, не можуть ефективно виконати належним чином функції управління Службою військового капеланства, оскільки не мають належної освіти з богослов'я, не знають і не розуміють сутність душпастирської діяльності священнослужителів, а звідси й військових капеланів; нерідко чимало з них взагалі не є віруючими, не мають жодних знань з історії Церкви та не розбираються в особливостях церковного будівництва в Україні.

3. Передача управління Службою військового капеланства у Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України та Національній гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України виключно в руки кадрових офіцерів- військовослужбовців, зокрема вчорашніх замполітів і представників служби морально-психологічного забезпеченнячи інших військових підрозділів замість формування управлінського корпусу Служби військового капеланства з числа духовенства – військових капеланів (священників, єпископів),не приведе до якісного і повноцінного розгортання та впровадження Служби військового капеланства в Україні. Навпаки, це призведейуже у багатьох випадках призвело до негативних наслідків: фактичного гальмування розвитку Служби військового капеланства, вихолощення її духовного змісту, допущення кадрових рішень та породження конфліктних ситуацій.

   Така, на нашу думку, вкрай негативна на сьогодні практика, яка суперечить положенням підпункту 11) пункту 1 статті 1 та пунктів 2–3 статті 4 Закону України «Про Службу військового капеланства» [16] в частині призначення і комплектування центрів управління службами військового капеланства (військових частин, регіональних військових формувань, військ, родів військ і т. д.) з числа кадрових офіцерів колишніх замполітів, сьогоднішньої служби морально-психологічного забезпечення та інших військових підрозділів, а не з числа безпосередньо мобілізованих, контрактників чи працівників військових капеланів-священнослужителів, є порушенням вимог вищезазначених положень Закону [17], негативно відображається на процесах впровадження, розгортання, належного формування і функціонування та становлення Служби військового капеланства. А це, зі свого боку, не дає і не дасть на майбутнє Службі військового капеланства належним чином та повноцінно виконувати ті високі завдання, які на неї покладаються Законом.

   Відповідно, центри управління (регіональні та вищі) Службою військового капеланства у Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України та Національній гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України, а згодом за умови створення-й у міжвідомчій Службі військового капеланства України повинні очолювати та формувати представники духовенства з числа тих священнослужителів, які готові мобілізуватися чи укласти контракти на військову службу на офіцерських посадах військових капеланів (або тимчасово працівників).

4. Запроваджена Служба військового капеланства однозначно має бути об'єднана в єдину, виокремлену, централізовану і самостійну систему управління, а саме в окрему державну міжвідомчу воєнізовану Службу військового капеланства України (як уповноважений спеціальний воєнізований

центральний орган виконавчої влади), на яку і має бути покладено виконання завдань, передбачених Законом України «Про Службу військового капеланства» [14], зокрема питання управління, стратегії розвитку, кадрового підбору, призначення, переведення, звільнення і ведення резерву, організації навчання та підвищення кваліфікації, методології, душпастирської діяльності та проповідування Слова Істини військовими капеланами, присвоєння первинних, чергових і позачергових військових звань, фінансування тощо.

Відповідну Службу військового капеланства України має очолювати військовий капелан у духовному сані єпископа з числа духовенства Помісної Православної Церкви України (як історичної і чисельнішої конфесії) з призначенням заступників за конфесійною ознакою з числа військових капеланів, священників чи єпископів, представників інших Церков і релігійних організацій, статути яких офіційно зареєстровані в Україні та які мають право на делегування своїх священнослужителів до служби військового капеланства. Аналогічний принцип кадрових призначень слід впровадити і при призначенні командирів (начальників, командувачів) регіональних центрів управління службами військового капеланства нижчого рівня з призначенням на відповідні посади офіцерів з числа військових капеланів-священнослужителів.

Служба військового капеланства України як самостійна воєнізована Служба спеціального військового призначення повинна бути безпосередньо підпорядкована Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України з відповідною градацією підпорядкування структурних підрозділів Служби військового капеланства України Головнокомандувачу Збройних Сил України, Командувачу Національної гвардії України, керівникам інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, Голові Державної прикордонної служби України.

5. Призначення ж військових капеланів без створення єдиного управлінського, методологічного та кадрового центру управління військовим капеланством, на розсуд сотень і сотень окремих командирів і командувачів (які мають різні погляди, освіту, духовний, культурний і моральний рівень, розуміють чи не розуміють основи віри, церковного укладу та особливості багатоконфесійності церковного будівництва в Україні, належать чи не належать до тієї чи іншої релігійної конфесіїтощо), - призведе до хаотичних процесів і «махновщини» в питаннях функціонування військового капеланства, що неодмінно потребуватиме у майбутньому, а можливо й найближчому майбутньому, великої кореляції та уніфікації.
6. Зважаючи на те що підготовка військових капеланів раніше в Україні не проводилася та не було створено належного якісного і кількісного резерву кандидатів на заміщення посад військових капеланів, доцільно би впровадити перехідний період до 5–10 років (у міру заповнення вакантних посад військових капеланів), протягом якого на службу військових капеланів повинні мати право прийматися і священники за сумісництвом, з особливими умовами та необов’язково з наявними офіцерськими званнями, за якими має зберігатися право одночасного служіння священниками на парафіях чи єпископами на посадах очолюваних ними єпархій.

Необхідність виокремлення та створення самостійної міжвідомчої Служби військового капеланства України випливає зі змісту статті 35 Конституції України [15], статей 1–6 Закону України «Про Службу військового капеланства» [16] та політико-правової, релігійно-духовної й організаційно-структурної природи призначення Служби військового капеланства.

У період до створення окремої самостійної міжвідомчої Служби військового капеланства України з поетапним ухваленням рішення про її створення, кадрове призначення керівництва та структуризації доцільним є невідкладно провести кадрові заміщення в центрах управління служб військового капеланства (військових частин, регіональних управлінь військ, родів військ, Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України системи Міністерства внутрішніх справ України) вже призначених керівників та інших офіцерів з числа військовослужбовців, служб морально-психологічного забезпечення на кадрових військових з числа військових капеланів (священників та єпископів), які виявили бажання мобілізуватися чи підписати контракти на військове капеланське служіння.

Зрозуміло, що вищезазначені питання потребують всебічного вивчення, обговорення та врахування з метою пошуку найбільш оптимального і правильного розв'язання проблем щодо належної реалізації положень Закону України «Про Службу військового капеланства» [17]. Питання щодо впровадження та розвитку Служби військового капеланства в Україні не можна відкладати на завтра, воно потребує нагального розгляду, унормування та впорядкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про Службу військового капеланства». – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text
2. Там же.
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text
4. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України (затвердженого Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України»). – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text
5. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text
6. Закон України «Про Службу військового капеланства». – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text
7. Там же.
8. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України (Наказ МО України від 14.12.2026 р.). – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text
9. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній прикордонній службі України (Наказ МВС

України від 10.10.2016 р.). – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1430-16#Text
10. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України (Наказ МВС України від 24.03.2016 р.). – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text
11. Указ Президента України «Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» від 12.09.2022 р. № 641/2022. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641/2022#Text
12. Закон України «Про Службу військового капеланства». – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text
13. Там же.
14. Там же.
15. Там же.
16. Там же.
17. Там же.
18. Там же.
19. Конституція України. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
20. Закон України «Про Службу військового капеланства». – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text
21. Там же.